

EDREMİT VE BURHANIYE TAHTACILARINDA HIDIRELLEZ

The Hidirellez Celebration of Edremit and Burhaniye Tahtacis

Gönderim Tarihi: 18.11.2016

Kabul Tarihi: 22.06.2017

Satı KUMARTAŞLIOĞLU*

ÖZ: Bu çalışma, Balıkesir'e bağlı Edremit ve Burhaniye Tahtacıları arasında gerçekleştirilen Hidirellez kutlamalarını kapsamaktadır. Tahtacılar, genel olarak Batı ve Güney Anadolu kıyı şeridinde yaşayan bir Alevî-Türkmen zümresidir. Özellikle Anadolu ve Balkan coğrafyasında baharı karşılamak için kutlanan Hidirellez bayramı, Tahtacılar arasında da bahar bayramı olarak 5-7 Mayıs tarihleri arasında çeşitli uygulamalarla kutlanmaktadır. Balıkesir Tahtacıları arasındaki Hidirellez kutlamaları Anadolu'daki diğer Tahtacıların Hidirellez gelenekleri ile mukayeseli olarak ele alınmış, Tahtacıların Hidirellez kutlamalarının genel olarak benzer olduğu ve eski Türk kültüründen izler taşıdığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada Balıkesir'e bağlı Edremit ve Burhaniye Tahtacılarının Hidirellez bayramı, bolluk ve bereketi sağlamaya yönelik uygulamalar, arınma ve sağlık ile ilgili uygulamalar, mezar ziyareti ve kurban uygulamaları açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balıkesir, Tahtacı, Hidirellez.

ABSTRACT: This study includes the Hidirellez celebration of Balıkesir Tahtacis. Tahtacis are an Alevi-Turkmen group living in the western and southern coast of Anatolia in general. Festival of Hidirellez that celebrated to meet the spring particularly in Anatolia and the Balkans is celebrated as the spring festival between May 5 to 7 with various applications between Tahtacis also. Hidirellez celebrations between Tahtacis of Balıkesir were handled with the Hidirellez traditions of other Tahtacis in Anatolia in comparison, has been determined that the celebration of Hidirellez of Tahtacis to be generally similar and it was found that traces of the old Turkish culture. In this study, Hidirellez celebration of Balıkesir Tahtacis was investigated in terms of applications related to abundance and fertility, applications related to purification and health, visit the tomb and victim applications.

Keywords: Balıkesir, Tahtacı, Hidirellez.

* Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi/Necatibey Eğitim Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı/Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, satileri@hotmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0002-4081-7395

GİRİŞ

Tahtacılar, Batı ve Güney Anadolu kıyı şeridi ile Isparta, Denizli, Konya, Gaziantep gibi iç kesimlerde genellikle ormanlık alanlarda yaşayıp eskiden tahtacılık işiyle uğraştıkları için bu isimle anılan bir Alevî-Türkmen zümresidir (Birdoğan, 1995: 9; Yörükân, 2002: 139; Çıblak, 2005a: 30; Baha Said Bey, 2006: 132). Geçmişte göçebe, şimdi ise yerleşik olarak yaşayan Tahtacıların Orta Asya'dan gelmiş bir oymak olan Ağaçerilerin devamı olduğu düşünülmektedir (Sümer, 1962: 521-528; Birdoğan, 1995: 9-10; Yörükân, 2002: 149). Tahtacılar, Balıkesir'in değişik yerlerinde yaşamaktadırlar. Yusuf Ziya Yörükân'ın Veli Asan'dan aktardığına göre, Edremit'e bağlı Çamcı, Hacıhasanlar, Yastıçalı, Guşlarbayırı, Kavlak, Poyralı, Doyuran, Daşçılar, Pelitköyü, Demircideresi, Kozak mahalleleri (Yörükân, 2002: 206), Arıtışı, Çamcı, Mehmetalan, Kızılcukur, Tahtakuşlar köyleri (Ayhan, 1999: 166) ve Burhaniye'ye bağlı Tahtacı mahallesi (Ayhan, 1999: 166), Balıkesir'e bağlı Türkali, Kepsut'taki Mehmetler, Savaştepe'deki Kongurca mahalleleri (Ayhan, 1999: 166; Çıblak, 20013: 49) Tahtacı yerleşim birimleri olarak bilinmektedir.

Tahtacılar konusunda yapılan folklor araştırmaları, Tahtacıların sahip oldukları kültürel yapının, diğer Türk topluluklarından daha zengin ve dinamik olduğunu ortaya sermektedir. Bu durum, tarihteki birtakım siyasî, sosyal ve dinî şartların Tahtacıların kapalı bir zümre olmasına sebebiyet vermesiyle ilgilidir. Onların bu özelliği, yaşam tarzlarının, geleneklerinin ve inançlarının korunup, dış tesirlerden daha az etkilenmesine neden olmuştur. Bu nedenle mukayeseli bir çalışma yapıldığında, Tahtacıların yaşam tarzları ve kültürel yapıları içerisindeki birtakım inanış ve uygulamaların, eski Türk kültürünün günümüzdeki iz ve kalıntıları olduğu söylenebilir. Tahtacıların Hıdırellez kutlamalarında görülen inanış ve uygulamalar da eski Türk kültüründen iz ve kalıntılar içermektedir.

Balıkesir'e bağlı Edremit ve Burhaniye Tahtacılarının Hıdırellez gelenekleri hakkında bilgi verecek olan bu çalışma, Burhaniye'nin Tahtacı mahallesi ile Edremit'in Arıtışı, Kavlak, Çamcı ve Tahtakuşlar mahallelerinde yapılmış alan araştırması sırasında elde edilen veriler ile yazılı kaynaklardan taranan bilgilere dayanmaktadır. Alan araştırmasından elde edilen veriler ile yazılı kaynaklardan elde edilen veriler mukayese edildiğinde alan araştırmasına çıkılan sahanın, aynı zamanda Türkiye'deki diğer Tahtacıların Hıdırellez gelenekleri için de temsilî bir örnek teşkil ettiği tespit edilmiştir.

1. BAHARI KARŞILAMA TÖRENLERİ VE HİDİRELLEZ

Hıdırellez, Anadolu ve Balkan coğrafyasında Türklerin baharı karşılamak için kutladıkları mevsimlik bir törendir. Aslında dünyadaki bütün topluluklar, Hıdırellez'de olduğu gibi baharı karşılamak için törenler düzenlemektedir. Ba-

har mevsimi, kış mevsiminin ardından tabiatın uyanışı ve yeniden canlanması anlamına gelmektedir. Mevsimsel döngü içinde bahar mevsimi, yeni bir yılın başlangıcı olarak algılanmakta, biten yılın ardından da yeni yılı karşılama törenleri yapılmaktadır. Bu törenler içerik ve mahiyet açısından birbiri ile benzer olmakla birlikte, kutlandıkları zaman her topluluğun yaşadığı coğrafya ve iklim şartlarına göre değişmektedir.

Hangi tarihe denk gelirse gelsin, bahar mevsimi genellikle yılın başlangıcı olarak kabul edilir ve törenler bu anlayışa uygun olarak icra edilir. Bahar mevsimi, kış mevsiminin soğuk ve ölü dinginliğinden sonra, tabiatın uyanışı ve yeniden canlanması anlamına gelmektedir. Tabiatın yeniden uyanışına paralel olarak insanoğlu yeni yıldan bolluk ve bereket diler. Ancak bunun için yapılan etkinlikler yalnızca baharı karşılamakla, tabiatın yeniden uyanışı ve dirilişini kutlamak ile açıklanamaz. Dinler tarihi alanındaki çalışmalarıyla tanınan Mircea Eliade, mevsimlik törenlerin kökenlerinde kozmogoninin tekrarı isteğinin yattığı düşüncesindedir; kozmogoninin tekrarıyla dünya yenilenmiş olacaktır (Eliade, 2007: 60). Eliade'ye göre zaman bir çevrim içerisindedir, her çevrimin ise bir başlangıcı ve sonu vardır. Bir çevrimin sonu ile sonraki çevrimin başı, yılbaşı olarak nitelendirilir. Her yılbaşı (genellikle bahar mevsimi), dünyanın yenilenmesini amaçlayan törenler gerçekleştirilir. Bu törenler, dinsel nitelik taşır. Bu dinsel törenlerde kozmogoni tekrar edilerek, yaratılış temsil edilir. Çünkü yeni yıl, yaratılış anının ilk günüdür. Kozmogoninin temsil edildiği dinsel törenlerde tarihî (yaşanan) zamandan yaratılış (kutsal) anına geçiş yapılarak, yeniden doğum gerçekleştirilmiş olur. İşte her yıl dünya, bu dinî törende kozmogoninin tekrarıyla yaratıcının elinden çıktığı şekline ulaşmış, yani yenilenmiş, saflaşmış, temizlenmiş olur. Dünyanın ve zamanın yeniden yaratılışına eşlik eden insan da bir anlamda geçmiş yılın günahlarından ve kirlerinden arınmış ve dünya ile birlikte yeniden doğmuş olur (Eliade, 1991: 55–85; Eliade, 1993: 45–46; Eliade, 1994: 73–88; Eliade, 2007: 60). Bu nedenle bu törenleri baharı ve yeni yılı karşılamak için düzenlenen sıradan törenler olarak düşünmemek gerekir. Bu törenlerin temelinde dünyanın ve insanın yaratılışına, insanın tabiatı algılayışına ait kültürel kodlar bulunmaktadır. Bu törenlerin asıl maksadı, gelen baharı ve yeni yılı kutlamakla birlikte yeni bir başlangıç yapmak, yeniden doğmaktır. Baharın ilk günü, yaratılış anı ile özdeşleşerek bu anın mükemmelliğine ulaşmaktadır. Tarihî anı ilga ederek yaratılış anına ulaşan insanlar da böylelikle kutsallarla temasa geçmektedirler. Dolayısıyla ölümlü simgeleyen kış mevsiminden sonra bahar mevsimi, yeşilliğin, canlılığın, hareketin, bolluk ve bereketin, kısacası yeniden doğuşun simgesi olmuştur.

Geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türkler de, buldukları coğrafya ve iklim göre belirlenen itibarî takvimlerde baharın ve dolayısıyla yeni yılın geli-

şini törenlerle kutlamaktadırlar. Türklerde baharın başlangıcı Şubat ayından Haziran ayına kadar uzanan, coğrafya ve iklim şartlarına göre değişen çeşitli tarihlerde kutlanmaktadır; ancak baharın karşılanması için kutlamalar daha çok 21 Mart ve 6 Mayıs tarihlerinde yaygınlık kazanmıştır (Oğuz, 2000: 245-252). Hıdırellez, daha çok Anadolu'nun batı kısımları ile Balkan coğrafyasında kutlanmaktadır. Hıdırellez'in 6 Mayıs'a tekabül edişi ise, bu coğrafyalarda baharın gelişinin bu tarihlerde oluşu ile açıklanabilir. Hıdırellez için yapılan tören ve etkinlikler, diğer bahar bayramlarındaki algı ve anlayışa uygun olarak gerçekleştirilir. Hıdırellez bayramı, baharın gelişinin müjdelendiği, tabiatın yeşerip canlandığı, insanın da bu tören vesilesiyle baharla birlikte gelen yeni yıldan bolluk, bereket, refah, sağlık gibi dileklerde bulunduğu birtakım tören, inanış ve uygulamalardan oluşmaktadır.

Bahar bayramlarının kutlanmasının temelinde benzer sebepler olmakla birlikte, daha sonraki bazı tarihî olaylar ve kültürel etkileşimler, bu tarz törenlerde birtakım farklılık ve çeşitlenmelere neden olmuştur. Türk topluluklarının bahar bayramları, ana hatlarıyla benzer olmakla birlikte, değişik kültür ve inanışların etkisiyle zenginleşerek çeşitlilik kazanmıştır. Hıdırellez de bu durumun en güzel örneklerinden birisidir. Hıdırellez bayramı dayanağını, diğer bahar bayramları gibi insanın tabiat algısı ile kozmogoni anlayışını özdeşleştirdiği dönemlerden almakla birlikte, pek çok kültürün etkisiyle günümüzdeki şeklini almıştır.

Hıdırellez bayramı, ismini Hızır ve İlyas'tan almıştır. Hızır-İlyas kültürünün oluşmasında Kur'an-ı Kerim'in El-Kehf suresinde Hz. Musa ve Hızır kıssası, İskender-i Zülkarneyn hikâyesi, Tevrat'ta bir peygamber olarak anılan Elijah (İlye, İlyas) hakkında anlatılan efsane etkili olmuştur (Ocak, 2007: 43-58). Bayrama ismini veren Hızır ve İlyas hakkında İslamî kaynaklar olmakla birlikte, Hıdırellez hakkındaki inanış, âdet ve gelenekler İslâm öncesi devir ve kültürlerden gelmektedir. Bazı araştırmacılar Hıdırellez'in kökenini eski Mezopotamya ile Anadolu kültür ve dinlerine bağlar. Çoğu araştırmacı ise İslam öncesi Orta Asya Türk kültür ve inançlarına dayandırmaktadır (Ocak, 2007: 145-146). Ahmet Yaşar Ocak'a göre bunlardan en etkili olanı Anadolu'ya özgü kadim dönemlerden kalma bahar ve yaz başlangıcı ayınlarının Hıristiyanlaştırılmış şekillerinden biri olan Aya Yorgi (Saint Georges) törenidir. Hıdırellez merasiminin 6 Mayıs'ta kutlanmasının temelinde iklim ve doğa şartları etkili olmakla birlikte, Aya Yorgi töreninin Doğu Avrupa ülkelerinde aynı tarihte kutlanması da etkili olmuştur. Böylelikle Aya Yorgi ve Hızır-İlyas kültü 6 Mayıs tarihi ile özdeşleşmiştir (Ocak, 2007: 149-150). Hıdırellez bayramının kökeni konusunda bir başka görüş ise Mireli Seyidov'a aittir. Ona göre Hızır (Hızır), Azerî Türklerinde ve diğer bazı Türk dilli halklarda "çayır, çimen, otlak,

yeşillik; göl; yeşillik, gençlik ve aile ilahesi” anlamında kullanılan “öleğ”, daha sonraki zamanlarda yerini Hızır’a bırakmış, Hızır da böylelikle yeşillik ve su ile bağlantılı olarak yazın gelişini temsil eden mitolojik bir karakter olmuştur. Bundan dolayı Hıdırellez bayramlarında baharın gelişi ve yeşillik ile alakalı olarak Hızır’dan bolluk ve bereket istenir (Seyidov 1983: 40-103). Kısacası, Türk kültüründe bahar bayramı ile Hızır inancının birleşmesinde pek çok faktör söz konusudur. Kışın bitip baharın gelişinin kutlandığı bahar bayramı, hem eski Türk kültüründen, hem Anadolu’daki kadim geleneklerden hem de İslami inanışlardan etkilenerek Hıdırellez adı ile Anadolu’da 6 Mayıs günü kutlanmaktadır.

Halk arasındaki yaygın inanişe göre âb-ı hayattan içerek ölümsüzlüğe ulaşan Hızır ve İlyas kardeşlerden Hızır, karada zor duruma düşenlere, İlyas ise denizde darda kalanlara yardım etmekte, her yıl 6 Mayıs’ta ise bir araya gelmektedirler. İşte Anadolu ve Balkan sahası Türklerinde Hıdırellez kutlamaları ile bahar mevsiminin başlangıcı, Hızır ve İlyas’ın bir araya geldiği gün ile bütünleşmiş durumdadır.

Tahtacılar da bahar mevsiminin gelişi Hıdırellez merasimi ile kutlanır. Tahtacılar diğer topluluklardan farklı olarak Hıdırellez’i 5-7 Mayıs tarihleri arasında üç günlük bir süreçte kutlarlar. Onlar Hıdırellez’i kışın sona erip yaz mevsiminin başlangıcı olarak kutladıklarını ifade ederler. Tahtacılar arasındaki başka bir inanişe göre Hızır ile İlyas’ın iki kardeş olduğu ve çok küçük yaşlarda birbirinden ayrıldıklarına inanılır. Onlar Hızır’ın denizin, İlyas’ın karanın pîri olduğuna ve ikisinin de ölümsüz olduğuna inanırlar. İnanca göre her yıl 6 Mayıs’ta Hızır’la İlyas, her yerleşim biriminin mezarlık ve ziyaret yerlerinde bir araya gelir (Selçuk, 2008: 361-362). Hızır ile İlyas kardeşlerin bir araya geldikleri gün ve baharın başlangıcı olarak kutlanan Hıdırellez bayramında Balıkesir Tahtacıları arasında pek çok uygulama yapılmaktadır. Bu uygulamalar, bolluk ve bereketi sağlamaya yönelik, temizlik, arınma ve şifa talebine yönelik, mezar ziyareti ve kurban gibi uygulamalarla ibadete yönelik uygulamalardır.

2. EDREMİT VE BURHANIYE TAHTACILARININ HİDİRELLEZ TÖRENLERİNDEKİ ÇEŞİTLİ UYGULAMALAR

2.1. Bolluk ve Bereketi Sağlamaya Yönelik Uygulamalar

Baharın gelişi, tabiatın yeniden canlanması, bitkilerin yeniden uyanışı demektir. Dolayısıyla bahar mevsimi bolluk ve bereket ile birlikte anılmaktadır. Tabiatın yeniden uyanışına uygun biçimde insanlar baharın ilk günü olan Hıdırellez gününde temsili bir takım uygulamalar yaparak bolluk ve bereket dilemektedirler. Yapılan temsili uygulamaların önemli bir kısmı, baharın gelişini simgeleyen bitkiler aracılığıyla olmaktadır. Mircea Eliade, bitkiler konusunda

“Bitki, yaşayan gerçekliğin ifadesidir ve kendini sürekli yenileyen yaşamın tezahürüdür” “Bitki yaşamı oluşturan, yorulmadan yaratan, kendini sayısız biçimde yenileyen gerçekliğin canlanmasıdır (ya da işareti ya da ortağıdır” (Eliade, 2003: 317) diyerek bitki ile kendini sürekli yenileyen yaşam arasında bir koşutluk kurmaktadır. Bu koşutluk da kendini bahar mevsiminin başlangıcında ortaya koymaktadır. Bahar mevsimi ile birlikte canlanan bitkiler, baharın getirdiği yeşillik, bolluk ve bereketin simgesi olarak görülmektedir. Bitki simgeçiliğinde yaşam, bereket ve yeniden diriliş algısı vardır (Eliade, 2003: 281). Hıdırellez’de de yaşamın ve yeniden dirilişin gerçekleştiği bahar mevsiminin başlangıcı olarak bitkiler vasıtasıyla bolluk ve bereket dilemek için çeşitli uygulamaların yapıldığı görülmektedir.

Balıkesir Tahtacıları Hıdırellez kutlamalarında özellikle çiçeklerle bolluk ve bereket temini konusunda çeşitli pratikler yaparlar. 5 Mayıs günü bahçelerden çiçekler toplayarak evlere getiriler, kapıları bu çiçeklerle süslerler (K5). Kadınların hepsi başlarına birer çiçek bağlar (K11). Bu tarz uygulamalarda çiçekler, bir süs aracı olmaktan ziyade, bahar mevsiminin simgesi olarak kullanılmakta, onlara temas ederek veya kapıları onlarla süsleyerek onların bereketinden faydalanılmak istenmektedir. Balıkesir Tahtacıları arasında yine bitkilerle bağlantılı olarak yapılan bir farklı bir uygulama dikkat çekmektedir. Güneş doğmadan önce kalkılarak çiçek ve otların üstündeki çiğler toplanır. Bu çiğ ile mayalanan sütün yoğurt olacağı düşünülür. Mayalanan yoğurttan bereket olsun diye komşulara da dağıtılır (K1, K12). Bu uygulamada Hıdırellez günü mayalanan yoğurdun özü, bitkilerin üzerindeki çiğ tanelerinden elde edilmektedir. Bu yoğurt mayalama uygulamasında da bitkilerin kendini sürekli yenileyen yaşamın bir tezahürü oluşu anlayışı etkili olmaktadır. Yoğurt mayalama işinin zamanın yenilediği an olan Hıdırellez’de yapılması, bu tarz uygulamalarla tabiattaki ve bitkilerdeki canlanma ve yenilenmenin insan hayatına aktarılması amaçlıdır.

Balıkesir Tahtacılarının Hıdırellez kutlamalarında bolluk ve bereket temini için yaptıkları pratiklerden bir kısmı ise, özellikle tabiata hükmetme anlayışının olduğu ve taklit etme esasına dayalı uygulamalardır. Örneğin Burhaniye’nin Tahtacı köyünde 5 Mayıs günü yedi karınca yuvasından toprak alınıp çıkına koyulur ve mutfağa bırakılır. Bunun mutfağa bereket getireceğine inanılır. Bunu yapan kaynak şahıs mutfağının hiç boş kalmadığını söyler (K1). Yine aynı köyde bezin içine para koyularak gül dalına asılır. Sabah gün doğmadan da gül dalına asılan bu para kesesi alınarak cebe koyulur (K2). Burhaniye’nin Tahtacı köyü ile Edremit’in Tahtakuşlar köyünde Hıdırellez’den bir gün önce akşamdan mutfak dolaplarını, yağ kapaklarını, un çuvalarını bereketli olsun diye açarlar (K1, K12). Bu uygulamalarda, tabiatı gözlem neticesi ile tabiattaki

birtakım varlıklar taklit edilerek veya bu varlıklar ile benzerlik kurularak bereket sağlanacağı inancı etkili olmaktadır. Bunlar daha çok sihrî veya büyüsel uygulamalardır. Hıdırellez'deki büyüsel uygulamalar insanın eski düşünce tarzından kaynaklanmaktadır. Bu düşünce tarzında ise tabiata büyüyle hâkim olma ve istediğini büyüyle elde etme yatmaktadır. Frazer, Avrupa köylüsünün bahar ve hasat törenlerinden verdiği örneklerle bu tarz uygulamaların yapıldığı ayınlerin, yatıştırıcı olmaktan çok büyüsel olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre, *“istenen amaçlara, kurban, dua ve övgü yoluyla kutsal varlıkların lütfunu kazanarak değil,.... Doğanın gidişini, ayinle ayından elde edilmesi amaçlanan etki arasındaki fiziksel yakınlık ya da benzerlik yoluyla doğrudan etkilediğine inanılan törenlerle ulaşılır”* (Frazer, 2004: 341). Karınca yuvasından getirilen toprak, karınca ile toprağın bereket simgesi olduğu inanışından dolayı, bereketli olması istenen mutfağa getirilerek sihrî bir uygulama yapılmaktadır. Karınca yuvasından getirilen toprağın mutfağa konması ile bu mutfağın da tıpkı o toprak gibi bereketli olacağı düşünülmektedir. Tabiat yasalarını etkileme işlemlerinin birçoğu bereketi sağlama amacını gütmektedir (Boratav, 1999: 95).

Bahar mevsiminin bolluk ve bereketi, halk arasında Hızır'ın bolluk ve bereket getirdiği inancı ile uyum içindedir. Örneğin Hızır'ın zaman zaman dünyayı dolaşarak gezdiği yerleri yeşerttiğine inanılır. Darda kalanlara yardım ettiği, uğur ve bereket getirdiği düşünülür (Boratav, 1999: 222). Hızır'ın baharın gelişi, yeşillik ve dolayısıyla bolluk-bereket ile ilgisi, aslında daha önce belirtildiği gibi yeşillik ve su iyeleri ile alakalıdır. Azerî Türklerinde ve diğer bazı Türk topluluklarında *“çayır, çimen, otlak, yeşillik; göl; yeşillik, gençlik ve aile ilahesi”* anlamında kullanılan *“öleğ”*, yerini zamanla Hızır'a bırakmıştır. Dolayısıyla Hızır da *“öleğ”* gibi gök, göğerti, yeşillik ve bu anlamlarla bağlantılı olarak gençlik ve aile kurmanın iyisi olmuştur (Seyidov 1983: 58-59). Hızır aslında yeşillik iyisi, İlyas ise su iyesidir. Susuz yeşilliğin olamayacağı malumdur, yaz bunların birleşmesi ile başlar. Bundan dolayı Azerî Türkleri arasında yazın gelişi şöyle bir nağme ile karşılanır:

“Hızır İlyas, Hızır İlyas

Bitdi çiçek, geldi yaz” (Seyidov 1983: 61).

Yeşillik iyisi olan *“öleğ”*in yerini zamanla Hızır'a bırakması, *“yeşillik”*in temsili bahar bayramının neden Hıdırellez adıyla anıldığını açıklamaktadır. Hızır'ın yeşilliğin iyisi olan *“öleğ”*in yerini alışı *“Hızır”* kelimesinin anlamı ile ilgili olmalıdır. Hızır'ın bolluk ve bereket getirdiği isminin anlamı ile de sabittir. Hızır, Arapça el-Hadır'dan gelme olup *“yeşil, yeşil dal ve yeşilliği çok olan yer”* anlamına gelmektedir. Bu anlam, *“Ona el-Hadır denmiştir, çünkü kuru yer üzerine oturduğunda altında otlar yeşerip dalgalanırdı”* şeklinde hadislerle desteklenmiştir (Ocak, 2007: 58-59). Bu açılardan düşünüldüğünde Hızır'ın,

bahar mevsiminin başlangıcının bir nevi simgesi olduğu ifade edilebilir. Halk arasında bolluktan söz edildiğinde “Hızır uğramış” ya da “Hızır’ın eli değmiş” gibi deyimler kullanılması (Ocak 2007: 115), Hızır ile bolluk ve bereket kavramlarının eş değer olduğunu göstermektedir.

Tahtacılar arasında da Hızır’ın, bolluk ve bereket sağlayan kutsal bir şahsiyet olduğuna inanılmaktadır. Örneğin Mersin Tahtacıları 6 Mayıs gecesinde Hızır’ın gökyüzünden yeryüzüne elindeki asayı attığına, sabaha kadar her tarafın yemyeşil ot olduğuna inanırlar (Selçuk, 2008: 361-362). Bu inanış, Hıdırellez günü yapılan uygulamalara yansımıştır. Balıkesir Tahtacıları 6 Mayıs günü sabah gün doğmadan kalkarak kapı ve pencereleri açarlar. O gün Hızır’ın evlere nasip dağıttığına inanırlar (K2). Hıdırellez günü hazırlanıp öğlen birlikte yenen yemeklerin de Hızır’ın bereketine kavuşmak için yendiği, yine bu güne has inanışlarla ortaya çıkmaktadır. Burhaniye’nin Tahtacı köyünde Hızır ile İlyas’ın 6 Mayıs günü saat 12’de buluşacağına inanırlar. Bu nedenle de onun için herkes o saatte sofraya hazırlar. Hazırlanan yemekler köy meydanında yenir (K1, K2, K5). Balıkesir Tahtacıları arasındaki bolluk ve berekete yönelik işlem ve inanışlar aslında yalnızca Tahtacılar has olmayıp, bugün Anadolu coğrafyasında kutlanan Hıdırellez bayramlarında aynı veya benzeri inanışlarla karşılaşmak mümkündür.

2.2. Temizlik, Arınma ve Şifa Talebine Yönelik Uygulamalar

Hıdırellez kutlamalarında temizlenmek, arınmak ve şifa bulmak için genellikle iki varlık etrafında uygulamalar yapılmaktadır: Su ve ateş.

Hıdırellez’in kutlandığı her yerde su ve ateş etrafındaki uygulamalar benzerdir. Balıkesir Tahtacıları arasındaki Hıdırellez merasimlerinde ateş ve su etrafındaki uygulamalar da aynı olup, genellikle temizlik, arınma ve şifa talebine yöneliktir.

Arınmak ve şifa sağlamak için Balıkesir Tahtacıları ateşe nazaran su etrafında uygulamalar yapmaktadırlar. Balıkesir Tahtacıları arasında Hıdırellez’in başladığı 6 Mayıs sabahı gün doğmadan kalkılarak dereye gidilip yıkanılır (K1, K13). Geleneğe göre Hıdırellez sabahı güneş doğmadan dereye gidip yıkanılırsa vücutta ağrı sancı kalmayacağına (K13) ve o yıl hiç hasta olunmayacağına (K11) inanılır. Bu uygulamanın yapılmadığı durumlarda ise sabahleyin erkenden eller ve yüzler temiz ve soğuk bir suyla yıkanır (K1). Bütün kültürlerde temizlenme ve arınmada kullanılan en önemli unsurun su olması, suyun Hıdırellez’de arınma için kullanılmasına sebeptir. Su ile arındığını düşünen insan böylelikle yeni yıla tertemiz ve sağlıklı bir biçimde, yeniden doğmuş gibi başlayacağını düşünmektedir. Üstelik bu arınma uygulamasının daha çok dere gibi akan sularda yapılması da suyla beraber eski yılın bütün kir, maraz ve günahlarının bu su ile beraber akıp gideceği düşüncesine dayanmış olmalıdır.

Hıdırellez merasiminde suyun arınma ve şifa sağlama işlevinin yanı sıra, su vesilesiyle dilek dileme uygulamaları da diğer topluluklarda olduğu gibi Tahtacılar arasında da yaygındır. Balıkesir Tahtacıları 5 Mayıs akşamında dere kenarına giderek burada dilek dilerler (K2, K5). Bu gelenekte eski Türk kültüründeki su iyesinden yardım isteme inancının izleri görülmektedir (Bayat, 2007: 249).

Bir kült aracı olan su ibadette de önemli bir yer almakla birlikte, arıtıcı bir niteliğe sahiptir ve aynı zamanda bollukla ilişkilidir (Örnek, 1988: 104). Diğer kült varlıklarında olduğu gibi su da Hıdırellez merasimindeki dilek dileme uygulamalarında, insanlar ile Tanrı arasında aracı pozisyonunda bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu düşünce, Türklerin animistik döneme uygun olarak tabii varlıklarda olduğunu düşündüğü iye (koruyucu ruh, sahip) anlayışına dayanmaktadır. Su gibi iyesi olduğu düşünülen varlıklar aracılığıyla bu varlıklara sunulan kurban, saç, dua gibi uygulamalarla Tanrı ile iletişime geçildiği düşünülmüştür. İşte Hıdırellez merasimlerinde su kenarlarına gelerek dilekte bulunma, bu eski dönemlerin günümüze kalan izleridir. Dede Korkut Kitabı'ndaki "*Su Hak dizarın görmüştür*" (Ergin, 1997: 101) ifadesi, halk arasında suyun Allah'ın cemalini gördüğü inancı ile günümüzde de yaşamakta ve bu inanış, suyun insanlar ile Tanrı arasında aracı bir pozisyonunda olduğu düşüncesini ispatlamaktadır.

Hıdırellez merasimlerinde ve başka isimlerle veya başka tarihlerde kutlanan bahar bayramlarında yapılan en yaygın uygulamalardan biri de ateş üzerinden atlamadır. Balıkesir Tahtacıları arasında bu uygulama eskiden yapılırken, günümüzde ise seyrek yapılmaktadır. Örneğin Burhaniye'ye bağlı Tahtacı köyünde Hıdırellez'de köy meydanında yakılan ateş üzerinden atlanırken (K1, K5), Edremit'e bağlı Tahtakuşlar köyünde bu uygulamaya geçmişte kalmıştır (K12).

Bilindiği gibi ateşin yakıp yok edici özelliğinin dışında, su gibi temizleyici ve sağaltıcı özelliği de bulunmaktadır. Hıdırellez'de olduğu gibi başka isimlerle veya başka tarihlerde kutlanan bahar bayramlarında en yaygın gelenek ateşten atlama uygulamasıdır. Ateş yapısı itibarıyla hem "yaratma"yı hem de "yok etme"yi temsil etmektedir. Isıtma, aydınlatma, temizleme, toprak, demir gibi varlıklara şekil verme gibi özellikleriyle insan hayatını kolaylaştıran ve insanın yaşaması için gerekli şartları oluşturan bir varlık olmasının yanı sıra, yakıcılığı ve yok ediciliğiyle de ön planda olan bir varlıktır. Bu nedenle de kaosun ve kozmosun aynı anda yaşandığı, eskinin yok edilip yeninin var olduğu yılbaşı niteliğindeki bahar bayramlarını temsil edebilecek en önemli varlıklardan biri ateştir. Hıdırellez merasimlerinde insanların ateşin üzerinden atlamalarının temelinde geçmiş yılın kirlilik hastalık, kötülük, fenalık gibi durumlarından arınma amacı yatmaktadır. "Ateş"in insan zihninde oluşan "arındırıcı"

ve “yok edici” algısı, ateşin üzerinden atlamakla vücutta ve ruhta birikmiş olumsuzlukların “ateş”e göçürüldüğü düşüncesini de oluşturmaktadır. Ateşin üzerinden atlayarak insan geçmiş yıla ait bütün olumsuzluklardan sıyrılacağını ve yeni yıla yeniden doğmuş gibi tertemiz başlayacağını düşünmektedir (Kumartaşlıoğlu, 2016: 236: 246).

Burhaniye ve Edremit Tahtacıları arasındaki su ve ateşle ilgili temizlik, arınma ve şifa talebine yönelik inanış ve uygulamaların diğer Türk toplulukları ile ortak bir nitelik gösterdiği söylenebilir.

2.3. Mezar Ziyareti ve Kurban Gibi İbadete Yönelik Uygulamalar

Tahtacıların Hıdırellez kutlamalarında mezarlık ziyaretleri ve burada yapmış oldukları uygulamalar, diğer Hıdırellez kutlamalarından farklılık arz etmektedir. Daha doğrusu Tahtacı olmayan zümrelerin Hıdırellez kutlamalarında mezar ziyareti uygulamaları mevcut değildir. Bu açıdan Tahtacıların Hıdırellez’de yapmış oldukları mezar ziyaretleri sırasındaki uygulamaları özgün olmakla birlikte, daha önce belirtilen nedenlerden dolayı eski Türk kültürünün günümüze kadar uzanan izlerinden birini oluşturmaktadır.

Hıdırellez’de Tahtacıların mezar ziyareti yapmalarının nedenini, Mersin Tahtacıları arasındaki bir inanış açıklamaktadır. İnanışa göre, her yıl 6 Mayıs’ta Hızır’la İlyas, her yerleşim biriminin mezarlık ve ziyaret yerlerinde bir araya gelirmiş (Selçuk, 2008: 361-362).

Balıkesir Tahtacıları arasında mezar ziyareti Hıdırellez’in son günü olan 7 Mayıs’ta gerçekleştirilir. 7 Mayıs’ta gerçekleştirilen mezar ziyareti iki aşamalıdır. Bunlardan ilki evde veya mezarlıkta kesilen kurban ve verilen hayırdır. İkincisi ise her ailenin kendi mezarlığı başındaki ocakta ateş yakıp, burada kahve pişirerek birbirlerine ikramlarda bulunmasıdır.

Kurban eskiden mezarlıkta kesilip yine mezarlıkta hep beraber yenirken, günümüzde kolaylığından dolayı daha çok evlerde kesilmektedir. Kesilen kurban kuzu, tavuk vb.dir. Sabah evde kesilen kurban ailecek hep birlikte yenmektedir (K1, K2, K5). Bazı yerlerde ise mezarlıkta yenmektedir. Yemek hazırlanırken bir yandan da mezarlar temizlenip düzenlenir (K10). Gençler eğlenir. Ancak eğlenmek için hiçbir yeni cenazenin, kırkı çıkmamış cenazenin olması gerekir (K10).

Kurban kesilip, yenip içildikten sonra öğleyin bütün köylü mezarlıkta toplanır. Ölüler için “adak” olsun diye insanlar birbirine çerez dağıtır (K1, K2, K10). O gün herkes mezardaki ocaklığında birer ateş yakar. Mezarlığın başında yakılan ocaklarda kahve ve çay pişirilerek akraba ve köylüye ikram edilir (K6, K7, K8, K12).

Hıdırellez bazı Tahtacı yerleşim yerlerinde cemle birlikte kutlanır. Örneğin Akçainiş Tahtacıları Hıdırellez'de cem yapmaktadırlar. 6 Mayıs günü güneş doğmadan kalkılır. Kurbanı kurban sahiplerinin evine gidip kurbanları keser. Bacılar kurbanları pişirir. Sonra bir su başına gidilir. Uçarsu, 6 Mayıs Hıdırellez günü patladığından ve Akçainiş köyüne 25 km. olduğundan burası tercih edilir. Asıl kurban burada kesilir. Edepi erkân dâhilinde kurban yenir. Kurbandan önce deyişler, türküler, nefesler söylenir, mengi oynanır (Aksüt, 2003: 117). İzmir'de Tahtacı Türkmenleri de Hıdırellez günü kabirleri ziyaret edip kırların sapa yerlerinde semâ oynarlar (Yılmaz, 1948: 99).

Bazı Tahtacı yerleşim yerlerinde Hıdırellez günü mezar ziyaretlerinin yanı sıra yatır ziyaretleri de yapılır. Örneğin Mersin'de Kırtıl köyü Tahtacıları Şah Erdurağı, Bozyazı köyü Tahtacıları Çakır Koca ziyaretini gerçekleştirirler. Bu yatır ziyaretleri esnasında koç veya horoz kurban ederler. Yine burada topluca yemek yenip sofraya hayırlısı verilir (Selçuk, 2008: 362-363). Çanakkale'ye bağlı Bayramiç'in Koşuburnu köyündeki Tahtacılar, Hıdırellez kutlamalarının üçüncü günü (8 Mayıs), Kazdağ'ın eteklerinde bulunan Düzdede yatırını ziyaret ederler. Burada kurban kesilir, sofralar kurulur (Somuncuoğlu, 2011: 102). Balıkesir Tahtacıları da Hıdırellez'de 8 Mayıs günü yatırları ziyaret ederler. Örneğin Edremit'e bağlı Kavlak köyünde Tekke Dede'ye gidilerek burada mum yakılır (K10). Yine Edremit'e bağlı Tahtakuşlar köyünde mezarlığın tam ortasında Uzun Dede'ye gidilerek burada mum yakılır (K12). Balıkesir/Merkez'e bağlı Türkali köyünde de Hıdırellez günü kurbanlar (keçi, koyun ve horoz) mezarlığın içinde bulunan Uzan Dede yatırının yakınına getirilir. Kurbanlar burada kesilir (Yeşil, 2000: 150).

Tahtacılar arasında Hıdırellez'de gerçekleştirilen mezar ziyaretlerinin nedenini Çanakkale \ Bayramiç'e bağlı Koşuburnu köyünde Servet Somuncuoğlu'nun görüştüğü kişiler açıklamaktadır. Onlar, *"Ata ruhlarımıza dua ederek onlara 'Siz rahat uyuyun, ocağımız tütüyor' diyeceğiz", "Biz bu geleneği atalarımızdan böyle gördük, yaşadık ve yaşatacağız", "Hocam, yan köye sorarsanız derler ki 'mezarlıkta eğleniyorlar', ama yarın göreceksiniz, biz yılda bir kere onlarla birlikte oluyoruz, hem ölümü hem yaşamı yaşıyoruz orada. Bizimki hem dua, hem de ayrı bir ibadet. Ölüsünü, geçmişini bilmeyenin, geçmişine, mezarına saygı duymayanın geleceği de olmaz"*(Somuncuoğlu, 2011: 100-102) diyerek mezar ziyaretlerinin ölümlerini ve ataları ile bağ kurarak dua ve ibadet etmek olduğunu ifade etmişlerdir.

Genelde Tahtacılar, özelde ise Balıkesir Tahtacılarının Hıdırellez merasimindeki mezar ziyareti esnasındaki uygulamaları, bahar bayramı olan Hıdırellez'in temelinde yatan kozmogonik düşünce ile Türk kültüründeki atalar ve ölümler kültürünün birbiri ile iç içe geçerek bütünleştiğini göstermektedir. Ölümler kültürü, ölen kimsenin başka biçimde yaşayışına devam ettiği, geride kalanlarla

ilişkiler kurduğu inanışına bağlı olarak ölenin geride kalanlara zarar verebileceği korkusu ve yiyeceğe, giyeceğe vb. ihtiyaç duyduğu düşüncesi ile ilgilidir (Örnek, 1988: 93). Atalar kültü ise, kabile atası, ünlü savaşçılar, din adamları gibi sağlıklılarında insanüstü işler başaran ve birtakım mistik güçlere sahip olan belli kişilerin bu güçlerinin ölümlerinden sonra da devam ettiği anlayışına dayanmaktadır. Bu nedenle bu kimselerin gönüllerini kurban, adak gibi yollarla hoş tutmak gerekmektedir (Örnek, 1988: 95). Hem ölü hem de atalar kültüründe yatan temel anlayış, onlara karşı duyulan korku ve sakınma hissi ile onların kutsallar arasına karıştığı düşüncesidir. Böylelikle, onlardan kurban, adak, dua vb. uygulamalar yolu ile bolluk, bereket, şifa vb. durumlar için yardım talep edilmektedir. Atalar ile irtibata geçmek için en uygun zaman ise elbette yılbaşı sayılan bahar mevsiminin başlangıç günü olacaktır. Kozmik yaratılış anını temsil eden baharın başlangıcı, insanların arasında ölümle ayrılan reel zaman ve mekân mefhumundan uzaktır. Bahar mevsiminin ilk günü, yaratılış anının tekrar edildiği kutsal zaman olarak algılanır; işte bu zamanda kutsallara karışan atalar ile buluşmakta ve bahar bayramı aracılığıyla atalar anılmaktadır.

En eski dönemlerden bu yana uygulanmakta olan kurban sunma geleneğinin temelinde; atalar gibi kutsal güçlerle iyi geçinmek, onları memnun etmek, onlardan herhangi bir dileğin gerçekleşmesinde yardımcı olmalarını istemek, gerçekleşen dilek için onlara teşekkür etmek ya da işlenen bir günahı, suçu bağışlatmak düşüncesi yatmaktadır (Örnek, 1988: 87-88). Hıdırellez bayramında gerçekleştirilen ve atalara takdim edilen kurban ve adak uygulamaları ise bahar mevsiminin insan zihninde yarattığı algı gereği, sağlık, bolluk, bereket, baht gibi iyi dileklerin gerçekleşmesi içindir. Bu durum, Annemarie Schimmel'in ifade ettiği "ben vereyim sen de ver" anlamına gelen "do ut des" prensibi ile ilgilidir. Ona göre doğüstü kuvvetlere teberrularda bulunmanın en önemli nedeni, kuvvetlerinin artıp insanlara da kuvvet ve bereket verecek olmalarıdır (Schimmel, 2007: 17). Tahtacıların Hıdırellez'de kurban uygulamaları dışında mezar ziyaretleri esnasında birbirlerine çerez, çay, kahve gibi ikramları da adak niteliği taşımakta ve aynı sebeplerle gerçekleştirilmektedir. Yani bu ikramlar atalar ruhuna sunulan kurban niteliğindedir (Çıblak, 2005b: 170). Mersin Tahtacılarının gerçekleştirdiği bir uygulama atalara takdime sunmayı çok güzel bir şekilde somutlaştırmaktadır. Mersin'de Tahtacılar Hıdırellez'de mezarlara niyaz ederek kömbe ve diğer yiyeceklerden sunmaktadır (Selçuk, 2008: 362-363). Bu günde kesilen kurban ve sunulan takdimeler doğüstü güç veya güçlerle barışıklığı sürdürmek için (Çıblak, 2005a: 158) olduğu gibi, aynı zamanda onlardan bolluk, bereket, sağlık, iyilik, talih vb. talep etmek içindir.

Tahtacıların Hıdırellez esnasında yaptıkları mezar ziyaretinde dikkat çeken başka bir nokta, aile mezarlarının başlarındaki "ocak"larda ateş yakılması ve

bu ocaklarda kahve, çay pişirerek birbirlerine ikramlarda bulunulmasıdır. Mezar başında yakılan bu ocaklar, evin merkezindeki diğer ocaklar gibi “aile” ve “soy”u temsil etmekte, aile bireyleri bu mezar başındaki “aile ocakları” vesilesiyle ataları ile iletişime geçmektedirler (Duymaz ve Şahin, 2008: 123; Duymaz ve Kumartaşlıoğlu, 2012: 198). Bu aile ocağında pişirilen ve ikram edilen kahve ve çay da aslında kurban niteliğinde olup atalara takdim edilmektedir. Çünkü bazı Tahtacılar arasında, pişirilen kahveden birkaç damla ateşe döküldüğü bilinmektedir (K12). Ateş, insanlar ile Tanrı ve kutsal varlıklar arasında duaları, dilekleri ve sunuları ileten bir aracı varlık pozisyonundadır (Kumartaşlıoğlu, 2016: 246). Türk kültüründe bahar bayramlarında ateş vasıtasıyla atalarla irtibata geçilip onların anıldığı ritüel örnekleri çoktur. Bunlara Çuvaş Türklerinin baharda kutlanan “kalım” bayramı örnek verilebilir. Çuvaş Türkleri “kalım” bayramının arifesinde mezarlığa giderek kurban keserler, kurbanın kesildiği yerde ateş yakarlar. Kurbanın başı, ayakları ve içkembesi bu ateşte yakılır. Daha sonra aile evde toplanarak kurban kurban eti yenir (Arık, 2005: 138). Bu törende yakılan kurban eti, ateş vasıtasıyla atalara ve dolayısıyla Tanrı’ya ulaştırılmaktadır. Tahtacılar Hıdırellez’de aile mezarlarının ocaklarında ateş yakmanın yanı sıra yatırları da ziyaret ederek buralarda mum yakmaktadırlar. Yatırlarda mum yakmanın temelinde de yine ateşin insanlar ve kutsal varlıklar arasında aracı pozisyonunda olması yatmaktadır. Tahtacılar arasında gerek mezar ziyaretlerinde yakılan ocakların ve sunulan takdimelerin gerekse yatırlarda yakılan mumların, ayriyeten kesilen kurbanların Hıdırellez’de gerçekleştirilmesi ataları anmak, onları memnun etmek, onlar vesilesiyle de bolluk, bereket, sıhhat, baht vb. dileklerde bulunmak maksadıyladır. İnsanların ve kutsal varlıkların yaratılış anının tekrar edildiği bahar bayramında irtibata geçtikleri düşüncesi ile, Tahtacıların Hıdırellez merasimlerinde mezar ziyaretleri, kurban kesme ve adakta bulunma, aile ocaklarının yakılması gibi uygulamalar bu şeyler bahar bayramından daha uygun bir zaman yaktır.

SONUÇ

Tahtacılar, geçmişten gelen birtakım toplumsal ve siyasî nedenlerden dolayı kapalı bir toplum özelliği gösterdiği için, diğer topluluklara göre kültürel değişimden daha az etkilenmişlerdir. Bu nedenle geçmişten günümüze Türk kültürünün izlerini Tahtacılar arasında görmek mümkündür. Anadolu ve Balkan coğrafyasında bahar bayramı olarak kutlanan Hıdırellez merasimi, zengin ve çeşitli inanış ve uygulamalarıyla Tahtacılar arasında da kutlanmaktadır. Tahtacılar Hıdırellez kutlamalarını diğer Türk topluluklarından farklı olarak 6-8 Mayıs tarihleri arasında üç günlük bir süre zarfında gerçekleştirmektedirler. Bu süre içerisinde tabiatı etkilemek ve bu vesileyle tabiatın bolluk ve bereketinden faydalanmak maksadıyla bitkileri; arınma ve şifa sağlama maksadıyla

yaratılışın aslî unsurlarından ve tabiattaki iki önemli varlık olan su ve ateşi kullanarak bu varlıklar etrafında çeşitli uygulamalar yapmaktadırlar. Bu uygulamalar daha çok İslam öncesi eski inanışlara dayanmaktadır. Bu uygulamalarda, insanın kendisini tabiatla bütünleştirme, başka bir ifade ile birtakım sihrî pratiklerle tabiata hükmetme isteği görülmektedir.

Tahtacılar arasında üç güne yayılan Hıdırellez kutlamalarının belki de en önemlisi mezar ve yata ziyaretleridir. Tahtacıların Hıdırellez bayramında gerçekleştikleri mezar ziyaretleri ile kurban uygulamaları basit bir ziyaret değil, dinî inanış ve ibadetin yer edindiği bir ritüeldir. Bazı Tahtacılar arasında kurbanın cem töreni eşliğinde kesilmesi, mezar ziyareti esnasında ölüm nefesleri söylenmesi ve sema dönülmesi, Hıdırellez merasimi içindeki bu uygulamaların ibadet niteliği taşıdığını göstermektedir. Bu ziyaretler vesilesiyle Tahtacılar atalarını ziyaret etmekte, ata mezarlarındaki yaptıkları uygulamalar ile de bir nevi ibadet etmektedirler. Bu ibadetin görünen şekli ise kurban uygulamasıdır.

KAYNAKÇA

- Arık, D. (2005). *Hıristiyanlaştırılan Türkler (Çuvaşlar)*, Ankara: Aziz Andaç Yayınları.
- Ayhan, A. (1999). *Balıkesir ve Çevresinde Yörükler, Çepniler ve Muhacirler*, Balıkesir.
- Aksüt, A. (2003). *Önce Türkmen Sonra Tahtacı*, İstanbul: Kayhan Matbaası.
- Akyol, N. S. (2006). *Adana (Merkez) Halk Kültüründe Halk İnançları Bayramları ve Törenler*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Adana.
- Baha Said Bey (2006). *Türkiye’de Alevî-Bektaşî, Ahî ve Nusayrî Zümreleri*. (Haz. İsmail Görkem), İstanbul: Kitabevi.
- Bayat, F. (2007). *Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal Dışı-Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler-İyeler ve Demonoloji)*, Cilt: 2, Ankara: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Birdoğan, N. (1995), *Tahtacıların Dünü. I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri 26-27 Nisan 1993 Antalya (9-30)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Boratav, P. N. (1999). *Türk Halkbilimi II 100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çıblak, N. (2005a). *Mersin Tahtacıları –Halkbilimi Araştırmaları–*, Ankara: Ürün Yayınları.
- Çıblak, N. (2005b). *Mersin’de İnanç Merkezlerine Bağlı Kurban Törenleri. TÜBAR (Türklük Bilimi Araştırmaları)*, XVII, 155-176.
- Çıblak, N. (2013). *Tahtacılar ve Tahtacı Oymaklarına Bağlı Ocakların Yerleşim Alanları. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 68, 33-54.
- Duymaz, A., Şahin, H.İ. (2008). *Kaz Dağlarında, Dağ, Ağaç ve Ocak Kültü Üzerine İnanış ve Uygulamalar. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11) 19, 116-126.
- Duymaz, A., Kumartaşlığlu, S. (2012). *Kazdağı Tahtacılarında ‘Ocak’ Kültü. Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu Bildirileri (Ed. Prof. Dr. Gülendem Tümen vd.) (193-202)*, Balıkesir.
- Eliade, M. (1991). *Kutsal ve Dindışı*. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: Gece Yayınları.
- Eliade, M. (1993). *Mitlerin Özellikleri*. (Çev. Sema Rifat), İstanbul: Simavi İnceleme.

- Eliade, M. (1994). *Ebedi Dönüş Mitosu*. (Çev. Ümit Altuğ), Ankara: İmge Kitabevi.
- Eliade, M. (2003). *Dinler Tarihine Giriş*. (Çev. Lale Arslan), İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Eliade, M. (2007). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi Cilt I Taş Devrinden EleusisMysteria'larına*, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Ergin, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Faksimile*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Frazer, J. G. (2004). *Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökleri I*, İstanbul: Payel Yayınevi.
- Kumartaşloğlu, S. (2016). *Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü*, Konya: Kömen Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2007). *İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*, İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2000). Boz Atlı Hızır ve Ren Geyikli Noel Baba İkileminde Türklerde Yılbaşı. *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri (18-20 Mart 1999, Elazığ)*(245-252). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Örnek, S. V. (1988). *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Schimmel, A. (2007). *Dinler Tarihi*. İstanbul: Kırkambar Kitaplığı.
- Selçuk, A. (2008). *Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Seyidov, M. (1983). *Azerbaycan Mifik Tefekkürünün Kaynakları*. Bakı: Yazıcı.
- Somuncuoğlu, S. (2011). Tahtacılar Kazdağı Erenleri. *Atlas*, 216, 88-106.
- Sümer, F. (1962). Ağaçeriler. *Bellekten* 1962, XVI (103), 521-528.
- Yılmaz, A. (1948). *Tahtacılar Gelenekleri*, Ankara: Ulus Basımevi.
- Yörükân, Y. Z. (2002). *Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar*. (Haz. Turhan Yörükân), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yeşil, H. (2000). *Balıkesir İli Türkali Köyü Halkbilim Ürünlerinin Derlenmesi ve Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, T.C. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bursa.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

- (Kaynak Şahıs) (Adı-soyadı, memleketi, mezuniyeti, doğum tarihi) (Görüşme Tarihi-Yeri)
- (K1) (Korkmaz, Burhaniye/Tahtacı (Tahtakuşlar'dan gelme), ilköğretim,1939) (Nisan 2009-Tahtacı)
- (K2) (Perihan Biçer, Burhaniye/Tahtacı, ilköğretim, 1958) (Nisan 2009-Tahtacı)
- (K3) (Selver Kalmaz, Burhaniye/Tahtacı, ilköğretim,1956) (Nisan 2009-Tahtacı)
- (K4) (Gülistan Öğütmez, Burhaniye/Tahtacı, ilköğretim, 1956) (Nisan 2009- Tahtacı)
- (K5) (Sevim Hata, Burhaniye/Tahtacı, ilköğretim, 1950) (Nisan 2009- Tahtacı)
- (K6) (Fatma Keser, Arıtaşı, ilkokul, 1956) (Haziran 2009-Arıtaşı)
- (K7) (Nilgün Keser, Arıtaşı (Güre/Yassıçalı), lise terk, 1985) (Haziran 2009- Arıtaşı)
- (K8) (Nurcan Kavlakoğlu, Arıtaşı (Güre/Yassıçalı), ilköğretim, 1981) (Haziran 2009- Arıtaşı)
- (K9) (Ahmet Derin, Edremit/Kavlak, ilköğretim,1960) (Eylül 2009-Kavlak)
- (K10) (Ali Kır, Çanakkale/Ayvacık/Güzelköy, lise, 1949) (Eylül 2009-Kavlak)
- (K11) (Veli Çelik, Balıkesir/Edremit/Çamcı, ilköğretim, 1948) (Eylül 2009-Çamcı)
- (K12) (Elif Kar, Balıkesir/Edremit/Tahtakuşlar, ilköğretim, 1975) (Eylül 2009-Tahtakuşlar)

